

ZNAČAJ OBRAZOVANJA I VASPITANJA U PLATONOVOJ I ARISTOTELOVOJ FILOSOFIJI

Prof. dr Nataša Vilić, redovni profesor

Filozofski fakultet

Univerzitet u Banjoj Luci³⁵⁰

Apstrakt: O značaju i ulozi obrazovanja i vaspitanja govori se još od antičkog vremena. Platon je prvi u svojoj filozofiji pokazao da samo ispravno obrazovan i vaspitan čovek može da uređuje društvo i državu na načelima istine i pravde. Aristotel, kao i Platon, zalaže se da proces obrazovanja i vaspitanja bude pod strogim nadzorom države, jer samo na taj način se može formirati zrela ličnost kojoj je cilj da živi u vrlini, pravdi i pravičnom državnom uređenju. Antički filozofi smatraju da bez ispravnog, sistematskog obrazovanja duše i tela ne može biti razvoja umnih snaga čoveka, znanja i razvoja parvične državne zajednice, ali i da ovaj sistem mora biti pod budnim i strogim nadzorom države. Platonove i Aristotelove teorije vaspitanja imaju veliki uticaj i na savremeni koncept obrazovanja.

Ključne reči: obrazovanje, vaspitanje, akademija, vrlina, paideia

Pitanje obrazovanja i statusa obrazovanih ljudi je jedno od centralnih pitanja Platonove filozofije. Za njim povodom ovoga pitanja ne zaostaje ni Aristotel koji, opet, na primeru svoje paideie pokazuje koliko je značajano obrazovati jer se time ispunjava svrha i smisao vlastite i kolektivne egzistencije. Ipak, ono što se pre svega mora reći jeste da se kod starih Grka njegovao duh ne samo vaspitanja i obrazovanja duše, nego i tela, pa su kod njih postojali takozvani gimnazioni, vežbališta tela. Platon i Aristotel bili su poznati po tome što su svoje učenike redovno izvodili i na atletska takmičenja jer duša i duh moraju uvijek biti u skladu, tj. mora se posvetiti jednaka briga negovanja oba ova segmenta. Platon smatra da je obrazovanje neophodno jer duša ne može spoznati ideju spontano, nego tek sa ozbiljnim pristupom obrazovanju mogu se razviti one duševne sposobnosti koje su bitne za bavljenje filozofijom, uređenjem i vođenjem državne zajednice, kao i svim drugim javnim poslovima. Aristotel je bio prvi koji je utemeljio sistematsku instituciju za obrazovanje, koju je nazvao Akademija, a koja je postala preteča današnjih univerziteta.

Platon i Aristotel insistiraju na tome da obrazovanje i vaspitanje moraju biti u rukama države, nikako porodice ili pojedinca, jer samo država zna šta jeste dobro za sve njene građane i u duhu toga je potrebno obrazovati svakog pojedinog građanina. Platon insistira da svako mora da prođe kroz proces obrazovanja i vaspitanja, ali prema vlastitim sposobnostima, samo se tako mogu ispinuti obrazovni i vaspitni ciljevi. Aristotel u svome sistemu vaspitanja ide dotle da, čak, koje muzičke instrumente učenici mogu da slušaju, jer cilj sveukupnog procesa obrazovanja i vaspitanja jeste da se formira ispravna, moralna osoba kojoj je jedini cilj život u skladu sa vrlinom i najvišim dobrom.

Platonova teorija vaspitanja

Platonova teorija vaspitanja obuhvata nekoliko bitnih segmenata, od kojih je svakako primarni obrazovanje duše, a drugi ništa manje bitan jeste i obrazovanje tela. Platon smatra da bi uopšte mogla da nastane, ali i da održi zamisao njegove idealne države posebna pažnja mora se posvetiti

³⁵⁰ natasa.vilic@ff.unibl.org

obrazovanju građana. Temeljno i ispravno obrazovanje mora biti pod strogim nadzorom države. Pre toga, smatra Platon, treba napraviti strogu procenu intelektualnih mogućnosti svakog pojedinca i na temelju toga odrediti načine obrazovanja.

U mnogome se Platon oslanja, kada je reč o obrazovanju, na učenja svoga učitelja Sokrata koji i sam smatra da svrha obrazovanja jeste da se izučava duša, jer znanja čovek donosi u svojoj duši na ovaj svet i samo se putem razgovora dolazi do porađanja istina iz duša sagovornika. Platon ovo kasnije artikuliše pa kaže da je celokupna spoznaja zapravo anamnezis, to jeste sećanje duše na svet ideja u kome je boravila pre ovozemaljske egzistencije. U svakom slučaju cilj obrazovanja jeste saznanje istine, a što vodi ka uređenju države na temeljima pravednosti. „Sokrat sugerira da, budući se, kako su prihvatili, pravednost treba pronaći u zajednicama kao cjelini kao i u pojedincima.“ (Guthrie, 2007:416). Dosetizanje pravde u državi nemoguće je bez sistematski obrazovanog pojedinca.

Prve obrazovno-vaspitne institucije

Jedan od najvažnijih ciljeva jeste naučiti pojedince u procesu obrazovanja i vaspitanja da spoznaju šta je dobro, pravedno i lepo, te da na taj način oni međusobno uredе društvo i državu na principima istine i pravde. Proces obrazovanja i vaspitanja, smatrao je Sokrat, mora započeti od sebe samoga, a kasnije znanja prenositi i na druge. „Sokrat nije imao škole: sav grad je bio njegova škola; svi atenjani njegovi učenici, na trgovima i pod trijemovima, u ulicama atenskim i javnim zgradama svuda je razgovarao sa svakim.“ (Bazal. A, 1988: 193). U takvim razgovorima Sokrat je nastojao da iz sagovornika „porodi“ istinu, a ovaj njegov metod je nazvan majeutika. „Metoda njegova je metoda traženja, kao i on sam što je tražilac istine, te s njom mišljenje grčko prelazi iz doba duhovnih domisli u doba znanstvena rada.“ (Bazal. A, 1988: 197) Sličnog stava prema značaju obrazovanja i vaspitanja čoveka ima i Platon, koji je osnovao i svoju sopstenu školu koja je nazvana Akademija³⁵¹.

Učenici koji su pažljivo birani, po uzoru na Pitagorinu školu. U Platonovoj Akademiji se izučavala filozofija, matematika, geometrija, astronomija, pravila retorike, muzika i sve što je služilo razvijanju uma i vrline, posebno morala. Platon u jednom od svojih dijeloga *Gozba* koji posvećuje bogu Erosu i raspravama o suštini ljubavi sugerise zašto je u njegovoj školi pred ulazom bio postavljen žrtvenik posvećen ovome bogu. Naime, ljubav prema istini pokreće um na potragu za istinom, isto kao što čula pokreću žudnju za lepim telima. Ipak, smatra Platon, učenike treba učiti tome da lepota tela ne potiče od njegove telesnosti, nego od duše, a da bi se došlo do takve spoznaje potrebno je naučiti da ovo telesno je uvek u vezi sa onim što se ispoljava (pojavljuje), a da se lepota duše iskazuje u znanju, težnji ka vrlini i pravednom životu, moralnom delovanju u zajednici. Prema tome, samo je lep onaj pojedinac koji je obrazovan i vaspitan tako u svome životu teži ka vrlini, pravednosti, dobru i moralnom vladanju.

Platon, u duhu pitagorejske doktrine o obrazovanju i vaspitanju, smatra da do bolesti tijela i duše dolazi zbog života provedenog u neznanju, jer takav život je osuđen na nepravdu, zlo i propadanje. Ako pojedinac živi samo u spoznajama koja mu pruža čulni i materijalni svet onda je njegov život utemeljen na pogrešnoj mudrosti. To je izvor svih stradanja i bolesti. Zato jedini lek jeste znanje u smislu spoznaje dobrog, jer bogovi su dali najbolji lek za čovečanstvo, a to je spoznavanje istine, dakle, znanje. Na početku čovečanstva ljudski rod se nalazio u sličnom stanju kao što je detinjstvo, to jeste čovekova svest i spoznaja je bila u tami (neznanja), a to Platon slikovito pokazuje metaforom pećine koju daje u svome dijalogu *Država*.

³⁵¹ Platonova škola Akademija je dobila ime po antičkom heroju Akademu i trajala je skoro devet vekova. Postoje svedočenja koja kažu da je proces obrazovanja i vaspitanja na Akademiji trajao punih deset godina. Platonova Akademija je posedovala i posebne zgrade u kojima su bili učitelji i učenici, mesta gdje su se vežbala i tela (gimnazioni), biblioteke, pa čak i spavaonice za učenike. Ovo je bilo vežbalište ne samo duše, nego i tela što je bile u duhu antičkog shvatanja obrazovanja i vaspitanja. Smatra se da je ova Platonova obrazovna institucija zapravo preteča prvih univerziteta na tlu Evrope.

Izlazak iz pećine neznanja

Platon smatra da se svet stvarnosti sastoji od dva dela, a to su horaton (svet dosupan čulima) i noeton (svet saznatljiv samo umom), jer postoje „dva posebna bivstvovanja. Jedno od tih kraljuje u rodu i regiji umnog (noeton), a ono drugo u rodu i regiji vidljivog (horaton); da ne kažem za ovo drugo da je na nebu da ne bi izgledalo da hoću da mudrujem imenima,” (Platon, 1993: 202).³⁵² Put obrazovanja duše nije nimalo jednostavan, on zahteva težak i mukotrpan napor duha da se ona obrazuje.

Cilj obrazovanja po Platonu jeste da se pojedinac snagom uma uzdigne iznad varljivog čulno-materijalnog sveta i da se uzdigne do sveta ideja, odnosno do onoga umnog koje jedino pripada istini. To umno jesu ideje. „Ideje su tako vječne esencije Dobra, Istine, Ljepote, Pravde, i sličnih stvari, da ih um, napet do svojih najvećih sposobnosti, i pomaknut u čisto razumsko područje, uspijeva odrediti i zahvatiti.” (Reale. Giovanni, 1999: 48) Prema tome, zadatak idealne države po zamisli Platona jeste da obrazovanje bude takvo da oni najinteligentniji budu upućeni u svet najviših istina, odnosno spoznaju ideja, ali i da tu istinu prenose na dalje generacije. Samo na taj način može da opstane idealna država koja mora postojati za dobro svakog njenog građanina.

Ipak, do tog stepena saznanja se ne dolazi na jednostavan i brz način. Naprotiv, čovek se na početku svoga obrazovanja nalazi okružen svetom privida jer svet iskušava samo svojim čulima. Platon slikovito prikazuje čovekovo prvobitno stanje duše i to na svojoj metafori pećine. Naime, Platon slikovito prikazuje ljude koji se nalaze u pećini tako što kaže da je svaki pojedinac okružen tamom i da su svi okovani tako da mogu samo da pomeraju glave i da u takvom stanju samo nagađaju šta vide, a nikako kakvo stanje uistinu jeste. “Zamisli da ljudi žive u podzemnoj pećini, i da se duž cele pećine provlači jedan širok otvor koji vodi gore prema svetlosti. U toj pećini žive oni koji od detinjstva imaju okove oko bedara i vratova tako da se ne mogu maći s mesta, a gledaju samo napred, jer zbog okova ne mogu okretati glave. Svetlost im, međutim, dolazi od vatre koja gori iznad njih i daleko iza njihovih leđa. Između vatre i okovanih vodi gore put, a pored njega zamisli da je podignut zid kao ograda kakvu podižu mađioničari da iznad nje pokazuju svoju veštinu. Zamisli uz to još da pored tog zida ljudi pronose razne sprave, i to kipove ljudi i drugih životinja od kamena i drveta, kao i sve moguće tvorevine ljudske umetnosti, ali tako da one iznad zida štrče, i da pri tom, kao što to obično biva, pojedini od njih u prolazu razgovaraju, a drugi ni reči ne govore.” (Platon, 1993: 514a – 515c) Čovekov um se ne miri sa takvim stanjem i traži načine da se toga oslobodi i da dospije do istine. „Mogli bi biti samo ovo: kada bi neko do njih bio oslobođen okova i bio prinuđen da odjednom ustane, da okrene vrat i da pođe i da pogleda prema svetlosti, dok pri svemu tome oseća bolove, a od svetlosti ne može da vidi one stvari čije je senke nekad gledao, šta misliš šta bi rekao kada bi mu neko rekao da je sve dotle gledao samo koještarije, da je sada mnogo bliže realnosti i da vidi pravilnije, pošto je okrenut većoj istini?” (Platon, 1993: 207) Ovim mitom Platon je izneo jednu dobru kritiku čovekovih egzistencijalnih ograničenja u čulno-materijanom svetu. Prema tome, čulima se mogu samo opažati senke stvari, ali se ne može saznavati njihova suština, i znanje se ne može temeljiti na opažanju.

Značaj obrazovanja i vaspitanja žena u idealnoj državi

U svome sistemu obrazovanja u idealnoj državi Platon obraća pažnju i na ulogu žena, kao i značaju obrazovanja žene. U petoj knjizi svoje *Države* Platon kaže da je ženama kao i muškarcima neophodno muzičko i gimnastičko obrazovanje. On smatra da poslove u državi ne treba strogo dijeliti na muške i ženske. Ipak, kaže Platon žene su slabiji pol i primarni zadatak žene je da rađa zdravo potomstvo. Ženama je dozvoljeno radati između dvadesete i četrdesete godine i samo se u tome period može izroditi zdravo potomstvo koje će biti na korist države. Ukoliko se prekrše ove norme dolazi do opasnost raspada državne zajednice, jer nastaju nezdravi pojedinci koji stvaraju rđave forme države. Samo zdravo potomstvo može da teži ka vrlini, a time se obezbeđuje opstanak i razvoj idealne države. Prema tome, u Platonovoj zamisli idealne države i žene moraju biti uključene u sistem obrazovanja i vaspitanja, a ovo se posebno odnosi na muzičko vaspitanje jer se tačno mora znati u kome razvojn

period se sluša određena vrsta muzike. Platon smatra da cilj obrazovanja i vaspitanja mora biti isti za sve, a to je da se dosegne pravednost i mudrost. „Pa onda je i jednom i drugom potrebno isto ako treba da budu dobri, i ženi i čoveku, naime, pravednost i mudrost.“ (Platon, 1970: 364). Težnja ka vrlini treba da bude zajednički cilj svima jer samo na taj način može da funkcioniše država. Ipak, u praksi se pojavljuje i problem nejednakosti koja potiče iz različite prirode muškarca i žene. Ipak, treba tražiti da se takvo stanje prevaziđe putem državnog ustrojstva. Samo pravični odnosi vode ka ravnoteži. “A pravičnost se, kao što malopre rekosmo, sastoji u tome da se nejednakima uvek daje prema njihovoj prirodi pa time istinski jednako.”(Platon, 1990: 172) Platon zahteva od svih da razvijaju svoje sposobnosti i vrline i to je primarni zadatak svakoga građanina, koji se može jedino ispravno do kraja dovesti kroz proces obrazovanja i vaspitanja.

Uloga i značaj muzike u obrazovnom procesu

Platon u duhu svoga vremena prihvata da obrazovanje i vaspitanje obuhvataju dve bitne komponente, a to su umsko i estetsko obrazovanje, kao i telesno vaspitanje. Platon smatra da treba razvijati paralelno obe ove komponente obrazovanja i vaspitanja, jer samo se na ovaj način može dobiti celovita ličnost. Iz tog razloga on naglašava i veliku ulogu muzike u procesu vaspitanja. „Za onoga dakle, koji najljepše miješa glazbu, a tjelovježbenim odgojem i najprimjerenije dovodi u dušu, rekli bismo s punim pravom, da je potpuno glazben i vješt usklađivanju, mnogo više nego onaj, koji ugađa žice međusobno“ (Platon, 1997: 412a). Cilja obrazovanja i vaspitanja i putem muzike jeste, po mišljenju Platona, da se u pojedincu podstakne ljubav prema lepom, kako duše, tako i tela, jer realizovana harmonija u biću pojedinca je uslov uspostavljanja harmonije u državnoj zajednici.

Muzika u čoveku budi ritam, a što dalje otvara čovekov um ka najvišim spoznajama istine. “Radi toga je onda, Glaukone, najglavniji odgoj u glazbi. Ritam i harmonija najčešće dopiru u unutrašnjost duše i najživlje je se doimaju, daju joj pristalu ćud i čine čovjeka dobrim, ako se ispravno odgojio, dok se inače događa protivno. A opet i zato, što bi onaj koji je kako treba odgojen najoštrije opažao, što nije potpuno ili nije lijepo u umjetnosti ili nije lijepo u prirodi; ljuteći se pravo na to, lijepo bi hvalio i rado u dušu primao i time se hranio i time postajao lijep i dobar, a ružno bi s pravom kudilo i mrzio još kao mlad, prije nego bi mogao razlog dokučiti, a kad bi kasnije došao do razloga, radovao bi se, jer bi upoznao srodstvo s njime baš najbolje onaj koji bi se na takav način odgojio? Meni se svakako čini, da odgoj radi toga ovisi o glazbi.“ (Platon, 2009: 147). Muzika ima snagu, da u rukama dobro obrazovana i vešta, učitelja na najbolji način oblikuje dušu deteta i mladoga čoveka. Muzika je ta koja budi ritam duše i time dušu usmerava ka spoznavanju najviših ideja lepog, dobra i pravednoga. Prema tome, bez umetnosti, a posebno muzike ne može se govoriti o jednom ispravnom i celovitom sistemu obrazovanja i vaspitanja, što je ne prevaziđeno i u našem vremenu.

Cilj i zadaci obrazovanja i vaspitanja kod Platona

Platon smatra da cilj obrazovanja jeste da čovek od najranijeg detinjstva počne sticati znanja o vrlinama. Deca moraju početi učiti kada se u njihovim dušama počne javljati svest o ljubavi i mržnji, o onome što je neugodno i onome što je ugodno. Deca nemaju razvijen razum da znaju ispravno moralno postupati, jer ispravo je imati osećanje ljubavi samo za što je to dostojno, a to je obrazovanje. Takođe, decu treba naučiti da znaju jasno razlikovati ugone od naslada duše, jer naslade duše potiču od onoga lepog koje je jednako samo sebi. Kao takve one mogu doneti samu istinu. Ugone koje pripadaju onome čulnom i telesnom, što čini požudu nije ništa dobro ni ispravno. “Vaspitanje i obrazovanje bi, dakle, bile veštine ... Ali ne postoji nikakva veština koja bi mogla dati sposobnost gledanja, jer ta sposobnost postoji, samo nije pravilno obrazovana, pa čovek ne gleda onamo kuda bi morao da gleda. A to će učiniti veština vaspitanja.” (Platon, 1966: 132) Jedan od ciljeva obrazovanja i vaspitanja jeste postizanje još u najranijem detinjstvu umnaog zajedništva u društvu.

Kod dece treba poticati ono što Platon naziva anamnezis, to jeste sećanje duše na svet u kome je boravila pre dolaska u ovaj čulno-materijalni svet. Učenje bi se zato moglo svoditi i na sećanje na istine koje nosimo u sebi. Taj put ima svoj tok, jer saznanje je put do istine. Istinito saznanje mora biti samo ono koje prevladava privid, pojavnostost i promene koje su svojstvene čulno-materijalnom svetu. Platon u svome dijalogu *Parmenid* kaže da saznanje istine vodi ka onome nepromenljivome, večnom i besmrtnom. Tako postoje i dve vrste saznanja, a to je mišljenje kao visa forma saznanja koje

uvek za svoj predmet saznanja ima znanje o idejama. Ovo Platon naziva umsko znanje. Niža forma saznanja je razumsko saznanje (dianoia) a to je znanje o matematičkim formama ili nižim umnim stvarima. Platon pravi podelu i druge vrste saznanja na saznanje o konkretnim stvarima i pojavama i nagađanje o senkama i odrazima bića. Ovakvoj strukturi saznanja odgovaraju i četiri stepena stvarnosti: ideja, predstava, pojedinačni predmet i senka tog predmeta. Ali, da bi duša došla do ovakvih spoznaja neophodno je da ona bude vođena od onoga ko istinski zna šta jeste ljubav, jer samo se u ljubavi mogu odgajati i vaspitavati deca i mladi. Prema tome, ljubav prema istini je određujuća crta ličnosti učitelja jer sam proces učenja jeste jedna vrsta erotičnog dešavanja. Samo iz duše se znanje porađa. “Trudni svi vi ljudi telom i dušom; i kada dođu u određeno stanje, tada žudi da rađa naša priroda. A rađati ne može u rugobi nego u lepoti.” (Platon, 1970: 78)

Platon je bio među prvim filozofima koji su ukazivali na značaj obrazovanja i vaspitanja jer samo na ovaj način se može odgojiti idealan građanin koji može da zasnuje i održava idealnu državnu zajednicu, koja se temelji na pravu, poretku, pravdi i istini. Put obrazovanja i vaspitanja nije ni malo lak, ali je sam cilj plemenit. U idealnoj državi, onako kako je zamišljala Platon, svakog pojedinca treba prvo proceniti kolike i kakve sposobnosti ima, te ga onda pravilno usmeravati za buduće profesije.

Aristotelova filosofija obrazovanja i vaspitanja

Aristotel u mnogome u svojoj filosofiji polazi od učenja svoga učitelja Platona, ali u mnogome pokazuje i svoja neslaganja. Što se tiče njegove filosofije obrazovanja moramo naglasiti da je Aristotel u svome delu *Politika* izneo stav da sistem obrazovanja mora sadržavati četiri bitne sfere, a to su filosofija, gimnastika, muzika i crtanje. Zadatak obrazovanja dece i mladih jeste da nauče da teže ka dobru, jer samo se na taj način postiže ispravno djelovanje u državnoj zajednici. Država treba da propisuje šta, kako i kada treba učiti, da bi se moglo ispravno postupati i delovati, a to je moguće samo ako se čovek od najranijeg doba odgaja i vaspitava. U procesu obrazovanja dete uči da razlikuje dobro od zla, a krajnji cilj sve spoznaje jeste blažen život. „Isto tako, čini se, naša odredba sadržava sve tražene sastojine blaženstva, jer jednima je ono krepost, drugima razboritost, trećima nekakva mudrost, nekima sve one ili jedna od njih s užitkom ili ne bez užitka, dok neki opet k tome pridodaju i izvanjsko blagostanje.“ (Aristotel, 1988: 12).

Cilj ispravnog obrazovanja po mišljenju Aristotela jeste formiranje pojedinca kao bića zajednice, odnosno bića koje je osposobljeno da živi u zajednici. O značaju vaspitanja u Aristotelovoj filosofiji govori i M. Đurić koji kaže da “vaspitanje građana predstavlja najkrupniji zadatak što ga država opšte može da ima i najvažnije sredstvo za održavanje celog državnog poretka.” (Đurić, 1960: XXVII). Uopšte uzevši ova Aristotelova doktrina ostala je jedan od temelja svih budućih (državnih) zajednica koje su sebi postavile (ispravan) zadatak da uspostave i sprovedu ozbiljan sistem obrazovanja i vaspitanja dece i mladih. “Vaspitanjem građani stiču ne samo političku sposobnost za učestvovanje u državnoj upravi, nego i spremnost da se pokoravaju vlastima.” (Đurić, 1960: XXVII)

Aristotelova paideia

U svome delu *Politika* Aristotel polazi od elementarnih pretpostavki koji se tiču samog započinjanja procesa obrazovanja i vaspitanja kod dece. On kaže da presudan uticaj ima hrana za telesni razvoj dece, te da i na ovo treba obratiti pažnju jer kod njih se moraju osim umnih, razvijati i ratničke vještine. Kako Platon insistira na umnom vežbanju duše pre svega, tako i Aristotel naglašava potrebu za upotrebom raznih gimnastičkih sprava za pravilan razvoj tela. Proces obrazovanja tela treba da teče postepeno, pa do pete godine deca ne treba da se podvrgavaju teškim umnim i fizičkim poslovima. U ovom period kod dece treba negovati želju za igrom, ali ni igra ne treba da bude stihijska, nego praćena i usmeravana od strane učitelja. Do sedme godine života proces obrazovanja i vaspitanja dece treba da se odvija kod kuće, ali i tada se strogo mora paziti o čemu se priča sa decom. Kada je u pitanju telesno vaspitanje, tad a i tu treba biti umeren jer nikako cilj ne sme biti atletska građa, nego zdravo i dobro telesno ustrojstvo.

U *Politici* Aristotel iznosi stav da bi po zakonima dobro uređene države trebalo strogo zabraniti odgajanje i vaspitanje nedovoljno razvijene dece, jer pojedinca treba država da odgaja da bi bio od koristi za sebe, svoju porodicu i državu. Legitiman cilj obrazovanja i vaspitanja jeste da se stvaraju i stalno uvežbavaju inteligencija i razum, jer čovek po prirodi teži ka vrlini. Odgovornost za

obrazovanje i vaspitanje, po mišljenju Aristotela, jeste jedino na državi jer “zakonodavci navikavanjem čine građane dobrim i to je u stvari želja svakog zakonodavca”. (Aristotel, 1958:31)

Aristotel u svojoj filosofiji obrazovanja i vaspitanja smatra da deca moraju obavezno izučavati I gramatiku, gimnastiku, muziku i crtanje. Posebno je interesantno izučavanje muzike jer njena je svrha zabava koja je dopuštena u vreme kada se čovek odmara od teškog umnog rada. No, i ovde treba biti pažljiv koje instrumente muzičke treba učiti decu da koriste. “Uz muzičko obrazovanje ne treba uvoditi frule niti druge muzičke instrumente kao što su, naprimer, kitara i drugi njoj slični instrumenti, već one koji će stvoriti dobre slušaoce bilo u muzičkoj bilo u nekoj drugoj nastavi.” (Aristotel, 1960: 272). Ovim se vidi da Aristotel smatra da i vaspitanje putem umetnosti mora voditi ka vrlini, te da muzika ne sme da budi prizemne strasti u čoveku. “Uz to, frula nije etički instrument već je prije orgijsatički.” (Aristotel, 1960: 272) U svakom slučaju Aristotel insistira na tome da i muzičko obrazovanje bude u službi moral i razvijanja etičkih osobina. “U cilju obrazovanja, kao što smo rekli, uzimati etičke melodije i odgovarajuće harmonije.” (Aristotel, 1960: 275)

Bitnost etičke komponente u obrazovanju i vaspitanju

Čovek je, po mišljenju Aristotela, razumno biće i on mora da razumno deluje, jer čovek se kao “razumno biće koje se, s jedne strane, pokorava razumu, a druge strane i samo poseduje razum i misli”. (Aristotel, 1958: 15). No, celovit čovek se postaje u procesu obrazovanja i vaspitanja. Aristotelova *paideia* obuhvata proces obrazovanja i vaspitanja koja počinje od detinjstva i traje do dvedeset i prve godine, kada se dobija formiran čovek. »Onaj je najbolji čovek što sam prosuditi znade; Vrijedan je još i onaj što riječ poslušna dobru. A tko ne misli ni sam niti u dušu prima Ono što drugi zборе, taj je nevrijedan čovjek.«(Aristotel, 1988: 4) Zadatak obrazovanja i vaspitanja jeste da čovek nauči da teži ka vrlini i da svoj život koncipira na temelju vrline. To je jedini ispravan način života. “Vrlina je, prema tome, odabiračka naklonost volje koja se drži sredine u odnosu nan as, razumom određene, i to određene tako kako bi to uradio razuman čovek.” (Aristotel, 1058: 40). Ispravan odgoj uči pojedinca na koji način treba da spoznaje vrlinu, al i da živi po načelima vrlina. Težiti ka vrlini znači spoznavati šta je istinito.

Moralno obrazovanje i vaspitanje, po mišljenju Aristotela, treba da nauči decu da razlikuju moralno od nemoralnog ponašanja, ali prije svega da nauče razlikovati istinu od neistine. Obrazovanje mora biti pod strogim nadzorom države jer na ovaj način se stiču znanja koja su od koristi pojedincima i državnoj zajednici.

Završno razmatranje

Potreba za izgradnjom jednog sistematskog i potpunog obrazovanja i vaspitanja, javlja se od antičkih vremena. Najznačajniji filozofi tog vremena, poput Platona i Aristotela, zahtevaju jedan ozbiljan i sistematski pristup ovom problemu. Platon je svojom Akademijom preteča onoga što danas imenujemo kao univerzitet. Zalagao se da vaspitanje započinje od najranijeg detinjstva i da traje do dvadeset i prve godine pod strogim nadzorom učitelja. Aristotel smatra, u duhu Platonove teorije vaspitanja i obrazovanja, da se mora obrazovati i vaspitati svaki sposobni član zajednice, jer samo se na taj način čovek uči i osposobljava da bude koristan član društva, ali i da doprinosi uređenju države na načelima pravde i pravednosti. Ovakve teorije obrazovanja i vaspitanja ostale su u velikoj meri aktuelne i danas, jer svako društvo i država zahtevaju obrazovanog i vaspitanog građanina. “Cilj obrazovanja u savremenom društvu jeste, prije svega, sticanje znanja i vještina koje su u skladu sa potrebama poslovanja i postizanja razvoja kreativnih sposobnih ljudi.” (Vilić, 2014:392). Razvoj države je u direktnoj zavisnosti od stepena obrazovanja i sticanja veština svih građana, jer samo znanje je preduslov za naučno-tehnički i svaki drugi napredak. U savremenom društvu “univerzitet je jedna od značajnih društvenih institucija” (Vilić, 2021: 112) bez koje koncept savremene održive državne zajednice ne bi mogao opstati, a kamo li se razvijati u skladu sa potrebama vremena. Stoga, jedan od ključnih zadataka jeste ulaganje države u znanje, obrazovanje i vaspitanje, jer samo na taj način se postiže da čovjek odrasta u zdravu, stabilnu, obrazovanu i vaspitanu ličnost koja svoj život i sve odnose u društvu temelji na vrlini/ma.

Literatura:

1. Aristotel. 1958. *Nikomahova etika*. Beograd: Kultura.
2. Aristotel. 1960. *Politika*. Beograd: Kultura.
3. Aristotel. 1970. *Organon*, Beograd: Kultura.
4. Aristotel. 1988. *Nikomahova etika*. Zagreb: Globus.
5. Aristotel. 1997. *Ustav atinski*, Beograd: ΠΛΑΤΩ.
6. Bazal. Albert. 1988. *Povijest filozofije I*. Zagreb: Globus.
7. Barker. Ernest. 1959. *Plato and Aristotle*, INC. New York: Dover Publications.
8. Desmond. William. 2011. *Philosopher Kings of Antiquity*. London: Continuum.
9. Ksenofont. 1980. *Uspomene o Sokratu*, Beograd: BIGZ.
10. Giovanni. Reale. 1990. *A History of Ancient Philosophy*. New York: SUNY Press.
11. Guthrie. W. K. C. 2007. *Povijest grčke filozofije*, knjiga IV. – *Platon: Čovjek i njegovi dijalozi: Ranije doba*, Zagreb: Naklada Jurčić.
12. Platon. 1966. *Država*. Beograd: Kultura.
13. Platon, 1970. *Dijalozi*, Beograd: Kultura.
14. Platona. 1970. *Ijon, Gozba, Fedar*. Beograd: Kultura.
15. Platon. 1990. *Zakoni*, Epinomis. Beograd: BIGZ.
16. Platon. 1993. *Država*. Beograd: BIGZ.
17. Platon. 1966. *Fedon*, Zagreb: Naklada Jurčić.
18. Platon. 2001. *Pisma*, Beograd: Rad.
19. Platon. 2004. *Zakoni*, Beograd: Dereta.
20. Platon. 2008. *Gozba*, Beograd: Dereta.
21. Platon. 2009. *Država*, Zagreb: Naklada Jurčić.
22. Russel. Bertrand. 2005. *Mudrost Zapada*, Split: Marjan tisak.
23. Rasel. Bertrand. 2015. *Istorija zapadne filozofije*, Beograd-Podgorica.
24. Grote. George. 2009. *Plato and Other Companions of Socrates II*, Cambridge Univeristy Press.
25. Đurić. Miloš. N. 1960. *Predgovor. Aristotel. Nikomahova etika*. Beograd: Kultura.
26. Jeger. Verner. 1991. *Paideia, Oblikovanje Grčkog čoveka*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.
27. Kahn. Charles H. 2013. *Plato and the Post- Socratic Dialogue: The Return to the Philosophy of Nature*. Cambridge University Press.
28. Laertije. Diogen. 1979. *Životi i mišljenja istaknutih filozofa*, Beograd: BIGZ.
29. Vilić. Dragana. 2014. „Uloga znanja i obrazovanja u savremenom društvu“, časopis *Politeia*, vol. 4, br. 8., Fakultet političkih nauka Banja Luka.
30. Vilić. Dragana. 2021. *Društvo znanja*. Banja Luka: Naučno udruženje sociološki diskurs Banja Luka.
31. Tokić. Marko. 2013. *Život, zdravlje i liječništvo u Platonovoj filozofiji*. Zagreb: Pergamena.
32. Žunec. Ozren. 1988. *Mimesis: Grčko iskustvo svijeta i umjetnosti do Platona*. Zagreb: LATINA ET GRAECA VPA.

THE SIGNIFICANCE OF EDUCATION AND EDUCATION IN PLATO'S AND ARISTOTLE'S PHILOSOPHY

Prof. dr. Nataša Vilić, full professor
Faculty of Philosophy
University of Banja Luka

Abstract: *The importance and role of education has been talked about since ancient times. Plato was the first to show in his philosophy that only a properly educated and brought up person can organize society and the state on the principles of truth and justice. Aristotle, as well as Plato, advocates that the process of education and upbringing be under the strict supervision of the state, because only in this way can a mature personality be formed whose goal is to live in virtue, justice and a fair state system. Ancient philosophers believe that without correct, systematic education of the soul and body, there can be no development of the mental powers of man, knowledge and development of the civil state community, but also that this system must be under the watchful and strict supervision of the state. Plato's and Aristotle's theories of education have a great influence on the modern concept of education.*

Key words: *education, upbringing, academy, virtue, paideia*